Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.12.2019, sen. zn. 29 ICdo 171/2017, ECLI:CZ:NS:2019:29.ICDO.171.2017.1

Číslo: 86/2020

Právní věta: Jakmile nastanou účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení na majetek osoby, v jejíž prospěch učinil dlužník neúčinný právní úkon dle § 42a zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění účinném do 31. 12. 2013, nebo které vznikl z odporovatelného úkonu dlužníka prospěch, může věřitel, který byl úspěšný s odpůrčí žalobou, své nároky vůči takové osobě (insolvenčnímu dlužníku) uplatnit v insolvenčním řízení pouze přihláškou pohledávky. Jde o nezajištěnou pohledávku, jejíž výše odpovídá peněžité náhradě za majetek ušlý z majetku (obligačního) dlužníka.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 30.12.2019

Spisová značka: 29 ICdo 171/2017

Číslo rozhodnutí: 86

Číslo sešitu: 8

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Insolvenční řízení, Odporovatelnost, Uplatňování pohledávky, Vykonatelnost rozhodnutí, Žaloba vylučovací (excindační)

Předpisy: § 109 odst. 1 písm. a) IZ
§ 109 odst. 1 písm. c) IZ ve znění od 01.01.2014
§ 109 odst. 4 IZ ve znění od 01.01.2014
§ 140a IZ ve znění od 01.01.2014
§ 140b IZ ve znění od 01.01.2014
§ 140c IZ ve znění od 01.01.2014
§ 141a IZ ve znění od 01.01.2014
§ 165 IZ ve znění od 01.01.2014
§ 173 IZ ve znění od 01.01.2014
§ 175 IZ
§ 2 písm. g) IZ ve znění od 01.01.2014 do 03.01.2019
§ 225 odst. 6 IZ
§ 243 IZ
§ 41 odst. 2 o. s. ř.
§ 42a obč. zák.
§ 5 písm. a) IZ

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

I. Dosavadní průběh řízení

1. Rozsudkem ze dne 14. 12. 2015, č. j. 44 ICm XY, Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích (dále jen „insolvenční soud“), určil, že pohledávka původního žalobce C. F. s. r. o. ve výši 6 663 765,95 Kč přihlášená v insolvenčním řízení žalované dlužnice V. B. (tehdy ještě T.) je po právu pohledávkou vykonatelnou podle rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 19. 1. 1998, č. j. 44 Cm 58/97, ve spojení s rozsudkem Okresního soudu ve Svitavách ze dne 31. 5. 2005, č. j. 5 C 1157/2004-101 (bod I. výroku), a rozhodl o náhradě nákladů řízení (bod II. výroku).

2. Insolvenční soud vyšel zejména z toho, že:

[1] Česká spořitelna, a. s. (dále jen „banka“), jako věřitel, uzavřela dne 2. 5. 1994 se společností H. (dále jen „společnost H“) úvěrovou smlouvu, kterou se zavázala společnosti H poskytnout úvěr ve výši 2 700 000 Kč. Za závazek společnosti H (splatit úvěr se sjednanými úroky) se zaručily čtyři osoby. (Dále jen „úvěrová smlouva“).
[2] Rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 19. 1. 1998, č. j. 44 Cm 58/97 (dále jen „první rozsudek“), byla mimo jiné společnosti H a rodičům žalované R. T. a L. T. (ručitelům) uložena povinnost zaplatit bance částku 2 757 416,20 Kč se specifikovaným úrokem z prodlení a nahradit náklady řízení. Rozsudek nabyl právní moci 11. 2. 1998.
[3] Darovací smlouvou ze dne 7. 7. 2003 (dále jen „darovací smlouva“) rodiče žalované darovali žalované spoluvlastnický podíl na nemovitých věcech ve výši 30/100, a to budově č. p. XY na pozemku parc. č. st. XY a pozemku parc. č. st. XY, vše v katastrálním území XY (dále jen „nemovitosti“).
[4] Smlouvou o postoupení pohledávky ze dne 25. 7. 2003, ve znění dodatku z 21. 4. 2005, postoupila banka pohledávku za společností H z úvěrové smlouvy na společnost C. (Luxembourg) N°11 S. A. (dále jen „společnost C“).
[5] Rozsudkem ze dne 31. 5. 2005, č. j. 5 C 1157/2004-101, Okresní soud ve Svitavách (dále jen „druhý rozsudek“), určil, že darovací smlouva je vůči společnosti C právně neúčinná. Rozsudek nabyl právní moci dne 16. 2. 2006.
[6] Usnesením ze dne 7. 9. 2006, č. j. 10 Nc 3318/2006-27, Okresní soud ve Svitavách nařídil podle vykonatelného prvního rozsudku ve spojení s druhým rozsudkem k uspokojení pohledávky oprávněné společnosti C ve výši 2 754 816,20 Kč s příslušenstvím exekuci na majetek žalované.
[7] Smlouvou o postoupení pohledávky ze dne 4. 9. 2013 postoupila společnost C pohledávku za společností H z úvěrové smlouvy původnímu žalobci.
[8] Usnesením ze dne 16. 10. 2014, č. j. KSPA 44 INS XY, insolvenční soud zjistil úpadek žalované, povolil jí oddlužení a insolvenčním správcem ustanovil Mgr. R. M. (původního prvního žalovaného v této věci).
[9] Původní žalobce přihlásil do insolvenčního řízení vedeného na majetek dlužnice vykonatelnou nezajištěnou pohledávku v celkové výši 6 663 765,95 Kč, přičemž částka 2 754 816,20 Kč představovala jistinu a částka 3 908 949,75 Kč příslušenství. Jako právní důvod vzniku pohledávky uvedl úvěrovou smlouvu. Vykonatelnost dovozoval z druhého rozsudku. V přihlášce pohledávky bylo mimo jiné uvedeno, že pohledávka byla ve prospěch právního předchůdce původního žalobce přiznána prvním rozsudkem, kterým byla rodičům žalované uložena povinnost zaplatit částku ve výši 2 757 416,20 Kč s úrokem z prodlení a nahradit náklady řízení. Následně rodiče žalované převedli darovací smlouvou nemovitosti na žalovanou. Právní předchůdce žalobce se pak domáhal neúčinnosti darovací smlouvy a druhým rozsudkem bylo určeno, že darovací smlouva je vůči právnímu předchůdci žalobce neúčinná. Na majetek žalované byla nařízena exekuce.
[10] Insolvenční správce sepsal nemovitosti do majetkové podstaty.
[11] Při přezkumném jednání konaném dne 29. 1. 2015 popřeli pohledávku původního žalobce co do pravosti insolvenční správce a žalovaná, která uvedla, že vůči původnímu žalobci nemá žádný závazek, který by byla povinna splnit, není vůči němu obligačním dlužníkem. Dále žalovaná uvedla,

že je povinna strpět uspokojení pohledávky původního žalobce z majetku získaného odporovatelným právním úkonem, to však za situace, že by uplatnil právo na uspokojení pohledávky ze zajištění, což neučinil. Postavení původního žalobce považovala žalovaná za analogické postavení zajištěného věřitele, který má právo na uspokojení ze zajištění podle § 166 věty druhé zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona), nikoliv právo na uspokojení pohledávky coby nezajištěné. Insolvenční správce ve svém popření uvedl, že žalobce není aktivně legitimován, respektive žalovaná není pasivně legitimována, neboť jde o pohledávku za společností H.
[12] Usnesením ze dne 25. 3. 2015, č. j. KSPA 44 INS XY, které nabylo právní moci dne 15. 4. 2015, insolvenční soud schválil oddlužení žalované plněním splátkového kalendáře.

3. Na tomto základě insolvenční soud – cituje § 42a odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále jen „obč. zák."), a § 173 odst. 2 insolvenčního zákona – uvedl, že základem posouzení věci je vyřešení otázky, zda původní žalobce přihlásil pohledávku do insolvenčního řízení po právu, respektive zda má pohledávku za žalovanou.

4. V návaznosti na to dospěl k závěru, že pokud se může věřitel domáhat uspokojení své pohledávky v exekučním řízení na osobě, na kterou byly převedeny věci z majetku osob, proti nimž má věřitel přisouzenou pohledávku, pak je možné, aby se domáhal podobného postupu i přihláškou pohledávky do insolvenčního řízení. Samotná podstata insolvenčního řízení spočívá v tom, že je prováděna „hromadná exekuce" na majetek dlužníka pro uspokojení pohledávek více věřitelů, buď ekvivalentem srážkami ze mzdy nebo z jiných postižitelných příjmů anebo ekvivalentem zpeněžení dlužníkova majetku, a tudíž je právem věřitele přihlásit do insolvenčního řízení dlužníka, který nabyl majetek odporovatelným právním úkonem, pohledávku k uspokojení z výtěžku zpeněžení dlužníkova majetku.

5. Původní žalobce pak nemohl postupovat jinak než přihlásit do insolvenčního řízení pohledávku v celé výši, která mu náležela podle rozhodnutí nalézacího soudu, byť žalovaná nebyla dlužníkem podle úvěrové smlouvy, ani podle prvního rozsudku. Přihlášení takové pohledávky nebrání žádné ustanovení insolvenčního zákona a žalobce bude při uspokojení své pohledávky omezen tak, že ji bude možné uspokojit pouze z výtěžku zpeněžení nemovitostí. Žalobcova pohledávka nebude plněna v rámci schváleného splátkového kalendáře.

6. Pohledávka původního žalobce byla do insolvenčního řízení přihlášena po právu, neboť by bylo v rozporu se „zásadou rozumného přístupu k věci", kdyby takový nárok byl odmítnut jen proto, že pohledávka nebyla zajištěna nebo nebyla přímo za žalovanou, tedy za dlužnicí v insolvenčním řízení.

7. K odvolání žalované (tehdy druhé žalované) a insolvenčního správce (tehdy prvního žalovaného) Vrchní soud v Praze v záhlaví označeným rozsudkem změnil rozsudek insolvenčního soudu tak, že zamítl žalobu o určení pravosti pohledávky č. P2 (první výrok), a rozhodl o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů (druhý výrok) a o povinnosti žalobce zaplatit soudní poplatek za odvolání (třetí výrok).

8. Odvolací soud zohlednil, že usnesením ze dne 25. 2. 2016, č. j. KSPA 44 INS XY, insolvenční soud rozhodl, že v insolvenčním řízení bude na místě dosavadního věřitele – původního žalobce – pokračováno se společností C. U. s. r. o., proto v odvolacím řízení jako se žalobcem jednal s touto společností.

9. Dále odvolací soud uvedl, že žalobce není nezajištěným věřitelem, jehož pohledávka by se uspokojovala plněním splátkového kalendáře (žalovaná není obligačním dlužníkem žalobce) a není ani zajištěným věřitelem podle § 2 písm. g) insolvenčního zákona (jenž obsahuje taxativní výčet způsobů zajištění). Jestliže žalobce i insolvenční soud přesto vycházeli z toho, že je nutno považovat uvedenou pohledávku za přihlášenou po právu, neboť věřitel nemá jinou možnost, jak uspokojit svou pohledávku z majetku nabytého neúčinnou smlouvou, je tento názor nesprávný.

10. Insolvenční zákon sice neupravuje situaci, k jaké došlo v této věci, nelze však připustit, aby byla porušena právní zásada vyjádřená v § 5 písm. c) insolvenčního zákona, podle které nestanoví-li tento zákon jinak, nelze práva věřitele nabytá v dobré víře před zahájením insolvenčního řízení omezit rozhodnutím insolvenčního soudu ani postupem insolvenčního správce. Nelze tak z důvodu zjištění úpadku žalované odepřít věřiteli nárok na uspokojení jeho pohledávky vůči třetí osobě z majetku převedeného neúčinným právním úkonem na dlužnici; „správnou cestou“ však není přihláška pohledávky.

11. S přihlédnutím k § 5 písm. c) insolvenčního zákona je namístě aplikovat přiměřeně § 243 insolvenčního zákona, tj. vycházet z povinnosti insolvenčního správce zpeněžit nemovitosti a výtěžek až do výše pohledávky žalobce vůči rodičům žalované z úvěrové smlouvy vydat žalobci proto, že nárok žalobce je přednostním ve vztahu k nárokům přihlášených věřitelů. Stejně jako není věřitel v případě předvídaném v § 243 insolvenčního zákona povinen vydat obdržené plnění do majetkové podstaty, má žalobce i v této zrcadlově obrácené situaci nárok na plné uspokojení své pohledávky vůči rodičům dlužnice z výtěžku zpeněžení nemovitostí. Nedojde-li k uzavření dohody o vydání výtěžku zpeněžení mezi žalobcem a insolvenčním správcem, má žalobce možnost podat vylučovací žalobu podle § 225 insolvenčního zákona, v níž se může domáhat vyloučení výtěžku zpeněžení nemovitostí do výše své vykonatelné pohledávky, kterou má vůči rodičům žalované.

12. Přihlásit do insolvenčního řízení jako pohledávku nárok na vydání plnění z neúčinného úkonu nelze, žalobce tak „není aktivně legitimován“, a proto musí být žaloba o určení pravosti pohledávky zamítnuta.

II.
Dovolání a vyjádření k němu

13. Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání, jež má za přípustné pro řešení otázky procesního práva, která dosud nebyla v rozhodovací praxi dovolacího soudu „uspokojivě“ vyřešena, uplatňuje dovolací důvod podle § 241a odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“), a navrhuje, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

14. Za Nejvyšším soudem neřešenou považuje dovolatel otázku, zda je věřitel oprávněn uspokojit se z majetku převedeného vůči věřiteli neúčinnou darovací smlouvou na nabyvatele – dlužníka v insolvenčním řízení – tím způsobem, že své právo uplatní přihláškou pohledávky do insolvenčního řízení.

15. V tomto směru požaduje analogickou aplikaci závěrů uvedených v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2008, sp. zn. 29 Odo 732/2006 (který je – stejně jako další níže zmíněná rozhodnutí Nejvyššího soudu – veřejnosti dostupný na webových stránkách Nejvyššího soudu), podle nichž rozhodnutí soudu, kterým bylo vyhověno žalobě na určení, že právní úkon dlužníka je vůči věřiteli neúčinný (§ 42a obč. zák.), představuje podklad k tomu, že se věřitel může na základě titulu způsobilého k výkonu rozhodnutí vydaného proti dlužníku domáhat nařízení výkonu rozhodnutí postižením toho, co odporovatelným právním úkonem ušlo z dlužníkova majetku, a to nikoliv proti dlužníku, ale vůči osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn. Od těchto závěrů se odvolací soud podle mínění dovolatele odchýlil.

16. Dovolatel má za to, že je věřitelem vůči žalované, a má tak právo, aby jeho vykonatelná pohledávka (za ručiteli, kterými jsou rodiče žalované) byla uspokojena z výtěžku z prodeje nemovitostí, které žalovaná nabyla od ručitelů odporovatelným právním úkonem. Jako věřitel totiž nemá jinou možnost, neboť podle § 173 odst. 2 insolvenčního zákona se přihlašují i pohledávky vykonatelné. Kdyby tak neučinil (nepřihlásil by svou pohledávku do insolvenčního řízení), vystavil by

se riziku možnosti osvobození insolvenčního dlužníka od placení pohledávek. Pohledávka sice není zajištěná, neboť rozsudek, kterým byla vyslovena neúčinnost právního úkonu, nemůže konstruovat zajištění, přesto jde o pohledávku vykonatelnou a po právu. Dbalý věřitel se může domáhat soudní ochrany svého práva, jakkoli toto právo vyplývá ze samotné podstaty insolvenčního zákona a nikoli z formalistického výkladu jednotlivých jeho ustanovení.

17. Analogickou aplikaci výše uvedeného rozhodnutí Nejvyššího soudu pak požaduje také proto, že insolvenční řízení lze ze své povahy označit jako jakousi „hromadnou exekuci", kdy jsou v rámci jediného řízení společně vypořádávány veškeré pohledávky za konkrétním dlužníkem. Bylo by tak proti smyslu insolvenčního zákona a poměrného uspokojení všech věřitelů dlužníka, aby věřitel, který je jinak aktivně legitimován k podání exekučního návrhu vůči žalované, nebyl legitimován k podání přihlášky pohledávky do insolvenčního řízení žalované.

18. Praktické dopady závěru, podle něhož by měl „nonúčastník" insolvenčního řízení podat návrh na vydání výtěžku zpeněžení k výzvě insolvenčního správce, když věřitel nemusí být insolvenčnímu správci vůbec znám, si dovolatel nedokáže představit.

19. Jako žalovaní vystupovali dosud v řízení insolvenční správce a dlužnice. Usnesením ze dne 27. 11. 2017, č. j. KSPA 44 INS XY, vzal insolvenční soud na vědomí splnění oddlužení žalované, čímž skončilo insolvenční řízení. Tento výrok nabyl právní moci dne 27. 11. 2017. Nejvyšší soud proto nadále od tohoto okamžiku jednal jako s žalovanou pouze s dlužnicí, neboť ta vstoupila do práv žalovaného insolvenčního správce; od skončení insolvenčního řízení se předmětný spor bez dalšího pokládá za spor o určení pravosti pohledávky „pro dobu, po kterou trvalo insolvenční řízení" (srov. § 159 odst. 1 písm. a/ a odst. 4 a 5 insolvenčního zákona).

III.
Přípustnost dovolání

20. S přihlédnutím k době vydání napadeného rozsudku je pro dovolací řízení rozhodný občanský soudní řád ve znění účinném do 29. 9. 2017 (článek II bod 2. zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony).

21. Nejvyšší soud shledává dovolání přípustným podle § 237 o. s. ř. pro řešení problematiky dovoláním předestřené, neboť se jí dosud nezabýval.

IV.
Důvodnost dovolání

22. Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), se ze spisu nepodávají, a Nejvyšší soud se proto – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – zabýval správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

23. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

24. Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

25. V poměrech projednávané věci je určující odpověď na otázku, zda, a případně jakým způsobem, je věřitel oprávněn uplatnit svá práva dle § 42a odst. 4 obč. zák. v insolvenčním řízení vedeném na majetek osoby, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn, nebo které vznikl z odporovatelného úkonu

dlužníka prospěch, bylo-li věřitelově odpůrčí žalobě proti této osobě – insolvenčnímu dlužníku – pravomocně vyhověno před zahájením insolvenčního řízení.

26. S přihlédnutím k době zahájení insolvenčního řízení a vydání napadeného rozhodnutí se na danou věc uplatní níže uvedená ustanovení insolvenčního zákona ve znění účinném od 1. 1. 2014.

27. Podle § 2 písm. g) insolvenčního zákona (ve znění účinném do 3. 1. 2019) se pro účely tohoto zákona rozumí zajištěným věřitelem věřitel, jehož pohledávka je zajištěna majetkem, který náleží do majetkové podstaty, a to jen zástavním právem, zadržovacím právem, omezením převodu nemovitosti, zajišťovacím převodem práva nebo postoupením pohledávky k zajištění anebo obdobným právem podle zahraniční právní úpravy.

28. Podle § 109 odst. 1 písm. c) insolvenčního zákona se se zahájením insolvenčního řízení spojuje mimo jiné i ten účinek, že výkon rozhodnutí či exekuci, která by postihovala majetek ve vlastnictví dlužníka, jakož i jiný majetek, který náleží do majetkové podstaty, lze nařídit nebo zahájit, nelze jej však provést. Pro pohledávky za majetkovou podstatou (§ 168) a pohledávky jim na roveň postavené (§ 169) však lze provést nebo vést výkon rozhodnutí či exekuci, která by postihovala majetek náležející do majetkové podstaty dlužníka, na základě rozhodnutí insolvenčního soudu vydaného podle § 203 odst. 5 a s omezeními tímto rozhodnutím založenými. Není-li dále stanoveno jinak, výkon rozhodnutí nebo exekuce se i nadále nařizuje nebo zahajuje a provádí proti povinnému.

29. Podle § 109 odst. 4 insolvenčního zákona účinky zahájení insolvenčního řízení nastávají okamžikem zveřejnění vyhlášky, kterou se oznamuje zahájení insolvenčního řízení, v insolvenčním rejstříku.

30. Podle § 165 insolvenčního zákona věřitelé, kteří své pohledávky uplatňují podáním přihlášky, se uspokojují v závislosti na způsobu řešení úpadku, a to rozvrhem při konkursu, plněním reorganizačního plánu při reorganizaci nebo plněním při oddlužení, nestanoví-li zákon jinak (odstavec 1).

31. Zákon může stanovit, že podle odstavce 1 se uspokojují i někteří věřitelé, kteří nepodávají přihlášku pohledávky, splňují-li zákonem stanovené podmínky (odstavec 2).

32. Jinak než postupem podle odstavce 1 lze v insolvenčním řízení uspokojit z majetkové podstaty pouze pohledávky, o kterých tak stanoví tento zákon; uspokojení jiných pohledávek je vyloučeno (odstavec 3).

33. Není-li dále stanoveno jinak, plnění poskytnuté věřiteli po rozhodnutí o úpadku postupem podle tohoto zákona k uspokojení jeho pohledávky se započte nejprve na jistinu, pak na úroky, poté na úroky z prodlení a nakonec na náklady spojené s uplatněním pohledávky (odstavec 4).

34. Podle § 173 insolvenčního zákona věřitelé podávají přihlášky pohledávek u insolvenčního soudu od zahájení insolvenčního řízení až do uplynutí lhůty stanovené rozhodnutím o úpadku. K přihláškám, které jsou podány později, insolvenční soud nepřihlíží a takto uplatněné pohledávky se v insolvenčním řízení neuspokojují. Věřitelé vykonatelných pohledávek na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem nebo na vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem podávají přihlášky pohledávek u insolvenčního soudu kdykoli v průběhu insolvenčního řízení, pokud v trestním řízení o tomto trestném činu byl zajištěn majetek v majetkové podstatě dlužníka a přihláška pohledávky byla podána v době, kdy zajištění podle trestního řádu trvá (odstavec 1).

35. Přihlašují se i pohledávky, které již byly uplatněny u soudu, jakož i pohledávky vykonatelné včetně těch, které jsou vymáhány výkonem rozhodnutí nebo exekucí (odstavec 2).

36. Přihlásit lze i pohledávku nesplatnou nebo pohledávku vázanou na podmínku. Pohledávky věřitelů vázané na splnění rozvazovací podmínky se považují v insolvenčním řízení za nepodmíněné, dokud rozvazovací podmínka není splněna. Na pohledávky věřitelů vázané na splnění odkládací podmínky nemá zahájení insolvenčního řízení vliv (odstavec 3).

37. Přihláška pohledávky má pro běh lhůty k promlčení nebo pro zánik práva stejné účinky jako žaloba nebo jiné uplatnění práva u soudu, a to ode dne, kdy došla insolvenčnímu soudu. Přihlášku pohledávky, která je podána u jiného než insolvenčního soudu, postoupí tento soud neprodleně soudu insolvenčnímu, aniž o tom vydává rozhodnutí; účinky spojené s podáním takové přihlášky nastávají dnem, kdy přihláška dojde insolvenčnímu soudu (odstavec 4).

38. Podle § 175 insolvenčního zákona je nutné pohledávku vždy vyčíslit v penězích, i když jde o pohledávku nepeněžitou. Pohledávka v cizí měně musí být přepočítána na českou měnu podle kurzu devizového trhu vyhlášeného Českou národní bankou v den zahájení insolvenčního řízení, a stala-li se pohledávka splatnou dříve, podle kurzu vyhlášeného v den její splatnosti. Pro přepočet pohledávek v cizích měnách, pro něž Česká národní banka nevyhlašuje kurz devizového trhu, se použije střední kurz centrální banky příslušné země, popřípadě aktuální kurz mezibankovního trhu k americkému dolaru nebo k euru. Jde-li o pohledávku nepeněžitou nebo pohledávku neurčité výše, musí být vyjádřena v penězích na základě odhadu její hodnoty.

39. Podle § 225 odst. 6 insolvenčního zákona platí, že byla-li zpeněžena věc, která neměla být pojata do soupisu, má její vlastník právo na vydání výtěžku zpeněžení; jeho právo na náhradu škody tím není dotčeno.

40. Podle § 42a obč. zák. se věřitel může domáhat, aby soud určil, že dlužníkovy právní úkony, pokud zkracují uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, jsou vůči němu právně neúčinné. Toto právo má věřitel i tehdy, je-li nárok proti dlužníkovi z jeho odporovatelného úkonu již vymahatelný anebo byl-li již uspokojen (odstavec 1).

41. Odporovat je možné právním úkonům, které dlužník učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl druhé straně znám a právním úkonům, kterými byli věřitelé dlužníka zkráceni a k nimž došlo v posledních třech letech mezi dlužníkem a osobami jemu blízkými (§ 116, 117), nebo které dlužník učinil v uvedeném čase ve prospěch těchto osob, s výjimkou případu, když druhá strana tehdy dlužníkův úmysl zkrátit věřitele i při náležité pečlivosti nemohla poznat (odstavec 2).

42. Právo odporovat právním úkonům lze uplatnit vůči osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn, nebo které vznikl z odporovatelného úkonu dlužníka prospěch (odstavec 3).

43. Právní úkon, kterému věřitel s úspěchem odporoval, je vůči němu neúčinný potud, že věřitel může požadovat uspokojení své pohledávky z toho, co odporovatelným právním úkonem ušlo z dlužníkova majetku; není-li to dobře možné, má právo na náhradu vůči tomu, kdo měl z tohoto úkonu prospěch (odstavec 4).

44. Z § 3028 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, vyplývá, že v projednávané věci se nadále aplikuje § 42a obč. zák. ve znění účinném do 31. 12. 2013.

45. Judikatura Nejvyššího soudu je při výkladu § 42a obč. zák. ustálena v těchto závěrech:

46. Smyslem odpůrčí žaloby podle § 42a obč. zák. je – uvažováno z pohledu žalujícího věřitele – dosáhnout rozhodnutí soudu, kterým by bylo určeno, že je vůči němu neúčinný dlužníkem učiněný právní úkon, jenž zkracuje uspokojení jeho vymahatelné pohledávky. Rozhodnutí soudu, kterým bylo odpůrčí žalobě vyhověno, představuje podklad k tomu, že se věřitel může na základě titulu

způsobilého k výkonu rozhodnutí nebo exekuci (exekučního titulu), vydaného proti dlužníku, domáhat nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) postižením toho, co odporovaným (právně neúčinným) právním úkonem ušlo z dlužníkova majetku, a to nikoliv proti dlužníku, ale vůči osobě, s níž nebo v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn. V případě, že uspokojení věřitele z tohoto majetku není dobře možné (například proto, že osobě, v jejíž prospěch dlužník odporovaný právní úkon učinil, již takto nabyté věci, práva nebo jiné majetkové hodnoty nepatří), musí se věřitel – místo určení neúčinnosti právního úkonu – domáhat, aby mu ten, komu z odporovatelného právního úkonu dlužníka vznikl prospěch, vydal takto získané plnění.

47. Právní účinky odporovatelnosti, spočívající v tom, že v řízení o výkon rozhodnutí (v exekučním řízení) lze postihnout věci, práva nebo jiné majetkové hodnoty, které odporovaným právním úkonem ušly z dlužníkova majetku, nastávají (se zakládají) rozhodnutím soudu o odpůrčí žalobě; teprve dnem právní moci rozhodnutí soudu, kterým bylo odpůrčí žalobě vyhověno, vzniká věřiteli právo na uspokojení jeho (zkrácené) pohledávky z věcí, práv a jiných majetkových hodnot, které ušly z dlužníkova majetku a které patří tomu, v jehož prospěch byl odporovatelný právní úkon učiněn.

48. K tomu srov. např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 18. 5. 1999, sp. zn. 31 Cdo 1704/98, uveřejněný pod číslem 27/2000 Sb. rozh. obč., ze dne 27. 5. 1999, sp. zn. 2 Cdon 1703/96, uveřejněný pod číslem 26/2000 Sb. rozh. obč. ze dne 22. 6. 2001, sp. zn. 21 Cdo 2285/2000, uveřejněný pod číslem 12/2003 Sb. rozh. obč. ze dne 22. 1. 2002, sp. zn. 21 Cdo 549/2001, uveřejněný pod číslem 64/2002 Sb. rozh. obč. ze dne 9. 5. 2013, sp. zn. 21 Cdo 1154/2012, uveřejněný pod číslem 69/2013 Sb. rozh. obč. ze dne 27. 8. 2013, sp. zn. 21 Cdo 2041/2012, uveřejněný pod číslem 18/2014 Sb. rozh. obč., nebo ze dne 19. 2. 2015, sp. zn. 21 Cdo 1666/2014, uveřejněný v časopise Soudní judikatura číslo 12, ročník 2015, pod číslem 135.

49. V usnesení ze dne 27. 11. 2012, sp. zn. 20 Cdo 2498/2012, Nejvyšší soud doplnil, že vyslovení odporovatelnosti znamená z hlediska hmotného práva nastolení tzv. relativní neúčinnosti právního úkonu; jí se rozumí stav, kdy právní úkon zůstává platným právním úkonem, který vyvolal všechny předvídané právní následky (např. převod vlastnictví k věci), a pouze v poměru mezi věřitelem a osobou, která od dlužníka nabyla majetek, se na tento právní vztah hledí, jako kdyby k právnímu úkonu nedošlo a jeho účinky nenastaly.

50. Tamtéž uvedl, že podkladem k nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) proti tomu, s nímž nebo v jehož prospěch dlužník učinil právní úkon, je exekuční titul proti dlužníku a rozhodnutí, kterým soud určil, že vůči oprávněnému je právní úkon neúčinný. Dále objasnil (pro účely posouzení promlčení), že je třeba rozlišovat mezi pohledávkou, kterou má oprávněný za dlužníkem přiznanou mu pravomocným rozhodnutím, a pohledávkou, kterou má oprávněný proti povinné na základě téhož exekučního titulu vydaného proti dlužníkovi a dále rozsudku, jímž ve vztahu k němu (oprávněnému) byla vyslovena neúčinnost právního úkonu, jímž dlužník zkrátil uspokojení pohledávky věřitele, jejíž uspokojení může požadovat z toho, co odporovatelným právním úkonem ušlo z dlužníkova majetku (§ 42a odst. 4 obč. zák.).

51. V usnesení ze dne 1. 12. 2006, sp. zn. 20 Cdo 1827/2006, uveřejněném v časopise Soudní judikatura číslo 2, ročníku 2007, pod číslem 27, pak Nejvyšší soud vysvětlil, že ve výkonu rozhodnutí vedeném na základě § 42a odst. 4 obč. zák. se uplatní zásada, že jej nelze nařídit v rozsahu širším, než jaký stačí k uspokojení oprávněného (§ 263 odst. 1 o. s. ř.). Tak je tomu zejména v případech, kdy neúčinným úkonem bylo na povinného převedeno více majetkových hodnot, nicméně k uspokojení oprávněného stačí již zpeněžení části z nich.

52. Na základě takto ustaveného judikatorního rámce lze pro potřeby projednávané věci shrnout, že věřitel má v případě existence zkracujícího právního úkonu jeho dlužníka dle § 42a obč. zák. a vyhovujícího rozhodnutí o odpůrčí žalobě vedle (vymahatelné, vykonatelné) obligační pohledávky za

svým dlužníkem ještě pohledávku za osobou, v jejíž prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn, nebo které z takového právního úkonu vznikl prospěch. Ta spočívá dle § 42a odst. 4 obč. zák. v tom, že věřitel má právo se domáhat výkonem rozhodnutí či exekucí uspokojení své pohledávky za obligačním dlužníkem z majetku, který ušel z majetku obligačního dlužníka zkracujícím právním úkonem, a to za podmínky, že k odpůrčí žalobě věřitele dojde soudem k pravomocnému vyslovení neúčinnosti takového právního úkonu. Ve zmíněné podobě jde o nepeněžitou pohledávku za dlužníkem, která se stává peněžitou v okamžiku, kdy není (z jakéhokoli důvodu) možné se uspokojit z ušlého majetku. Je-li ještě před podáním odpůrčí žaloby na vyslovení neúčinnosti právního úkonu dlužníka zřejmé, že nebude možné se z ušlého majetku uspokojit výkonem rozhodnutí či exekucí, může věřitel podat přímo žalobu na zaplacení peněžité náhrady. V takovém případě pak lze vést výkon rozhodnutí či exekuci na celý majetek osoby, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn, nebo které vznikl z odporovatelného úkonu dlužníka prospěch.

53. Hodnota takové pohledávky, respektive její výše, bude odpovídat hodnotě majetku ušlého na základě zkracujícího právního úkonu z majetku věřitelova obligačního dlužníka. Bude-li mít ušlý majetek vyšší hodnotu, než jakou má pohledávka za obligačním dlužníkem, bude výše peněžité náhrady za ušlý majetek odpovídat pouze výši této (obligační) pohledávky včetně jejího příslušenství, neboť s ohledem na účel odporovatelnosti dle § 42a obč. zák. – tedy uspokojení pohledávky za obligačním dlužníkem – nemůže dosahovat vyšší hodnoty. Zaplacením pohledávky za obligačním dlužníkem zaniká v tomto rozsahu i pohledávka dle § 42a odst. 4 obč. zák. Jinak řečeno pohledávka dle § 42a odst. 4 obč. zák. sleduje osud pohledávky za obligačním dlužníkem; je totiž její neoddělitelnou součástí (tomu odpovídá i to, že přechází v případě postoupení spolu s pohledávkou za obligačním dlužníkem dle § 524 odst. 2 obč. zák.).

54. Neúčinnost právního úkonu dle § 42a obč. zák. se neprojevuje jinak, než možností věřitele se uspokojit z ušlého majetku. Vlastnické právo k majetku nabytému na základě zkracujícího neúčinného právního úkonu je omezeno pouze tím, že „nový“ vlastník je povinen strpět výkon rozhodnutí či exekuci na takový majetek.

55. Je-li zahájeno insolvenční řízení na majetek osoby, která se v důsledku odporovatelného právního úkonu obligačního dlužníka stala „novým“ vlastníkem „ušlého“ majetku, nastává zveřejněním vyhlášky, kterou se oznamuje zahájení insolvenčního řízení v insolvenčním rejstříku (§ 109 odst. 4 insolvenčního zákona), účinek dle § 109 odst. 1 písm. c/ insolvenčního zákona, tedy lze sice nařídit nebo zahájit výkon rozhodnutí či exekuci, která by postihovala majetek v jejím vlastnictví, jakož i jiný majetek, který náleží do majetkové podstaty, výkon rozhodnutí (exekuci) však nelze provést.

56. Tím vzniká překážka, která věřiteli brání v uspokojení jeho pohledávky za obligačním dlužníkem výkonem rozhodnutí či exekucí (jiná možnost není právními předpisy věřiteli dána) postihující ušlý majetek (u „nového“ vlastníka). Dochází tak k naplnění podmínky § 42a odst. 4 části věty za středníkem obč. zák. a věřitel má (vůči „novému“ vlastníku) pouze právo na (relutální) náhradu za ušlý majetek.

57. Insolvenční zákon výslovně neupravuje způsob uplatnění pohledávky dle § 42a odst. 4 obč. zák., zejména jí nepřiznává postavení pohledávky za majetkovou podstatou či pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou dle § 168 a § 169 insolvenčního zákona a věřiteli takové pohledávky nepřiznává ani postavení zajištěného věřitele (viz taxativní výčet obsažený v § 2 písm. g/ insolvenčního zákona; k tomu srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 11. 2015, sen. zn. 29 ICdo 61/2015, uveřejněný pod číslem 81/2016 Sb. rozh. obč.). Současně takovou pohledávku dle § 170 insolvenčního zákona (pokud vznikla jako v projednávaném případě před rozhodnutím o úpadku, či dokonce před zahájením insolvenčního řízení) nevylučuje z uspokojení v insolvenčním řízení. Nejde ani o pohledávku dle § 172 insolvenčního zákona.

58. Poté, co nastanou a trvají účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, může věřitel svou pohledávku dle § 42a odst. 4 obč. zák. uplatnit pouze přihláškou pohledávky za osobou, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn, nebo které vznikl z odporovatelného úkonu prospěch, dle § 173 insolvenčního zákona, tedy uplatnit (původně nepeněžitou) nezajištěnou pohledávku ve výši peněžité náhrady za ušlý majetek. Jiným způsobem nelze pohledávku uspokojit (§ 165 odst. 3 insolvenčního zákona) a současně – jak vystihli i odvolací soud a dovolatel – nelze věřiteli toto právo vůči osobě, v jejíž prospěch byl neúčinným právní úkon učiněn, nebo které z takového právního úkonu vznikl prospěch, upřít.

59. Zbývá dodat, že předpokladem pro uplatnění přihlášky takové pohledávky je existence pravomocného rozhodnutí o odpůrčí žalobě (podané předtím, než nastaly účinky zahájení insolvenčního řízení – viz § 109 odst. 1 písm. a/ a § 141a insolvenčního zákona), jež musí nabýt právní moci před rozhodnutím o úpadku (srov. § 140a, § 140b a § 140c insolvenčního zákona). K tomu viz mutatis mutandis výše uvedené judikatorní závěry Nejvyššího soudu, podle nichž pro zahájení výkonu rozhodnutí či exekuce vůči osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn, nebo které vznikl z odporovatelného úkonu prospěch, musí věřitel disponovat pravomocnými rozhodnutími soudu jak o pohledávce za obligačním dlužníkem, tak i o odpůrčí žalobě.

60. Uspokojení pohledávky dle § 42a odst. 4 obč. zák. pak bude stejné jako uspokojení ostatních věřitelů s nezajištěnými pohledávkami v závislosti na způsobu řešení úpadku. Věřitel nebude zvýhodněn uspokojením z ušlého majetku (nezachází se s ním jako se zajištěným věřitelem) a současně ani omezen tím způsobem, že by mohl být uspokojen jen z výtěžku zpeněžení takového majetku. Bude se tedy postupovat obdobně jako v případě dle § 42a odst. 4 části věty za středníkem obč. zák., tj. nemá-li věřitel možnost dosáhnout uspokojení své pohledávky z toho, co odporovatelným úkonem ušlo z majetku obligačního dlužníka.

61. Proto argumentace odvolacího soudu v tom směru, že věřitel se může domáhat pouze vyloučení výtěžku zpeněžení majetku ušlého odporovatelným právním úkonem dle § 225 insolvenčního zákona, není správná.

62. Z dikce § 225 odst. 6 insolvenčního zákona totiž plyne, že podmínkou, bez jejíhož splnění nemůže být vylučovatel úspěšný s požadavkem na vyloučení výtěžku zpeněžení majetku insolvenčním správcem, je, že vylučovatel měl právo na vyloučení majetku samotného (před jeho zpeněžením).

63. Takové právo však věřiteli vůči osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn, nebo které vznikl z odporovatelného úkonu prospěch, dle § 42a obč. zák. nenáleží. Věřitel má pouze právo (je-li odpůrčí žalobě pravomocně vyhověno) na uspokojení z majetku ušlého neúčinným právním úkonem. Není-li to možné, má pouze pohledávku v podobě relutární náhrady za takový majetek.

64. Výklad nabízený odvolacím soudem by vedl k nedovolenému zvýhodnění věřitele s pohledávkou dle § 42a odst. 4 obč. zák. (a poškození ostatních věřitelů), přestože mu takové prioritní postavení dle insolvenčního zákona (ani jiného zákona) nenáleží. Současně tato argumentace postrádá smysl u náhrady dle § 42a odst. 4 části věty za středníkem obč. zák.

65. Konečně nepřichází v úvahu ani analogické použití § 243 insolvenčního zákona, neboť ten se vztahuje pouze na právní úkony insolvenčního dlužníka, v našem případě osoby, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn, nebo které vznikl z odporovatelného úkonu prospěch. Zde však jde o právní úkon obligačních dlužníků.

66. V poměrech projednávané věci tak lze uzavřít, že dovolatel postupoval správně, když pohledávku z titulu přiznaného odpůrčího nároku přihlásil (jako nezajištěnou) do insolvenčního řízení vedeného na majetek dlužnice (coby osoby, v jejíž prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn a která z něj též

měla prospěch).

67. Nejvyšší soud rovněž nemá pochybnosti o tom, že přihláškou pohledávky č. P2 (posuzováno podle jejího obsahu; § 41 odst. 2 o. s. ř.) i ve spojení s přílohami – zejména prvním a druhým rozsudkem (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 8. 2018, sen. zn. 29 ICdo 88/2016), dovolatel uplatnil pohledávku dle § 42a odst. 4 obč. zák., kterou vyčíslil ve stejné výši, jako svou pohledávku za rodiči dlužnice (obligačními dlužníky). Náklady řízení uplatnil pouze dle prvního rozsudku. Pohledávku uplatnil jako vykonatelnou.

68. Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), napadený rozsudek zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243e odst. 1 a 2 o. s. ř.).

69. V dalším řízení se bude odvolací soud zabývat výší peněžité náhrady za (ušlé) nemovitosti, neboť poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, žalobce nemohl uspokojit svou pohledávku za rodiči dlužnice z ušlého majetku (nacházejícího se ve vlastnictví dlužnice).